

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.03.2019, sp. zn. 29 Cdo 561/2017, ECLI:CZ:NS:2019:29.CDO.561.2017.1

Číslo: 25/2020

Právní věta:

Ujednání o slevě ve výši pozastávky pro případ nevyčerpání záruky v důsledku úpadku zhotovitele je platným ujednáním vyjadřujícím hodnotu nerealizované záruky.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.03.2019

Spisová značka: 29 Cdo 561/2017

Číslo rozhodnutí: 25

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Insolvence, Smlouva o dílo

Předpisy: § 253 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 11. 2016, sp. zn. 25 Co 371/2016.

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 28. 4. 2016, č. j. 26 C 175/2015-106, ve znění doplňujícího usnesení ze dne 30. 6. 2016, č. j. 26 C 175/2015-109, Obvodní soud pro Prahu 8 uložil žalovanému (S. a. s.) zaplatit žalobci (insolvenčnímu správci dlužníka E., spol. s r. o.) částku 98 877,40 Kč s 8,05% úrokem z prodlení od 23. 10. 2014 do zaplacení (výrok I.), rozhodl o nákladech řízení mezi účastníky (výrok II.) a uložil žalovanému zaplatit České republice na účet Obvodního soudu pro Prahu 8 na soudním poplatku částku 4 944 Kč (výrok III.).

2. Soud prvního stupně vyšel při posuzování důvodnosti žalobu uplatněného nároku zejména z toho, že:

[1] Pozdější insolvenční dlužník jako zhotovitel a žalovaný jako objednatel uzavřeli dne 25. 7. 2012 smlouvu o dílo č. 1202214, jejímž předmětem bylo provedení (ve smlouvě blíže specifikovaného) díla na stavbě „ZOO pěti kontinentů Jihlava“ (dále též jen „první smlouva o dílo“), a to za cenu 805 987 Kč (bez daně z přidané hodnoty). V článku IV. smlouvy se smluvní

strany dohody, že cena díla představuje sjednanou hodnotu veškerých plnění a závazků zhotovitele podle této smlouvy, včetně závazků vyplývajících ze zhotovitelem poskytnuté záruky za jakost. Pro případ vydání rozhodnutí o úpadku zhotovitele nebo rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku zhotovitele smluvní strany oceňují hodnotu záruky na částku odpovídající 20 % z ceny díla (bez daně z přidané hodnoty) s tím, že okamžikem vydání některého z těchto rozhodnutí se cena díla automaticky snižuje o cenu záruky v dohodnuté výši. Tímto okamžikem rovněž zaniká nárok na uvolnění (ve smlouvě sjednané) pozastávky.

[2] Dne 5. 11. 2013 uzavřeli pozdější dlužník jako zhotovitel a žalovaný jako objednatel smlouvu o dílo č. 1302262, jejímž předmětem bylo provedení (ve smlouvě blíže specifikovaného) díla na stavbě „Rekonstrukce objektu MŠ“ (dále též jen „druhá smlouva o dílo“), a to za cenu 164 900 Kč (bez daně z přidané hodnoty). V článku IV. smlouvy se smluvní strany dohodly, že dojde-li v průběhu provádění díla k podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení zhotovitelem nebo k vydání rozhodnutí o úpadku zhotovitele nebo rozhodnutí o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku zhotovitele, k tomuto okamžiku se dohodnutá cena díla snižuje o výši všech dohodnutých realizovaných i budoucích pozastávek, a to bez zřetele k tomu, zda se objednatel tohoto účinku vůči zhotoviteli výslovně dovolal.

[3] V obou smlouvách o dílo zhotovitel poskytl objednateli záruku za jakost díla v délce 60 měsíců ode dne převzetí celého a bezvadného díla.

[4] Žalovaný v souladu s ujednáním smluvních stran zadržel část ceny díla jako pozastávku, přičemž u první smlouvy o dílo jde o částku 85 685,40 Kč, u druhé smlouvy o dílo pak o částku 13 192 Kč. K plnému uvolnění pozastávek (k jejich úhradě zhotoviteli) mělo podle obou smluv o dílo dojít po uplynutí sjednané záruční doby.

[5] Usnesením ze dne 26. 6. 2014, č. j. KSBR 31 INS 13977/2014-A-20, Krajský soud v Brně zjistil úpadek dlužníka, prohlásil na jeho majetek konkurs a insolvenčním správcem ustanovil žalobce.

3. Na tomto základě soud prvního stupně dovodil, že mezi pozdějším dlužníkem a žalovaným byly platně uzavřeny smlouvy o dílo podle ustanovení § 536 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též jen „obch. zák.“), které obsahují „synallagmatické závazky, jejichž některé části ke dni prohlášení konkursu insolvenčního dlužníka nebyly mezi účastníky splněny“.

4. Vzhledem k absenci vyjádření žalobce jako insolvenčního správce dlužníka ve lhůtě 30 dnů od prohlášení konkursu nastala podle soudu prvního stupně fikce, že žalobce plnění podle uzavřených smluv o dílo odmítl a od smluv „odstoupil“ podle ustanovení § 253 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona). Pozastávky se tak ve smyslu § 451 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), „staly bezdůvodným obohacením na straně žalovaného, neboť právní důvod jejich zadržetí odpadl“.

5. Ujednání o slevě z ceny díla pro případ zjištění úpadku zhotovitele považoval soud prvního stupně za neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák., neboť „jsou v přímém rozporu se zásadami insolvenčního zákona a žalovaný by byl nedovoleně zvýhodněn podle § 5 písm. a) insolvenčního zákona“.

6. Městský soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem k odvolání žalovaného změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu v celém rozsahu zamítl (první výrok); dále rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok).

7. Odvolací soud - vycházející ze skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně - dospěl na rozdíl od soudu prvního stupně k závěru, že okamžikem vydání rozhodnutí o úpadku dlužníka nastaly účinky příslušných článků smluv o dílo týkajících se snížení ceny díla. Z těchto ujednání je zřejmé, že „sjednaná sleva představuje hodnotu záruky, v obou případech se jedná o ujednání zcela určité a srozumitelné, mající za cíl ochranu objednatele v tom smyslu, aby tzv. pozastávky mohl použít k odstranění vad v případě prohlášení úpadku zhotovitele“. Předmětná ujednání jsou podle odvolacího soudu projevem autonomie vůle účastníků obchodněprávního vztahu, jež neodporují svým obsahem a účelem obchodnímu zákoníku a nejde ani o ujednání neplatné pro rozpor s insolvenčním zákonem, neboť jejich „úmyslem nebylo zkrátit věřitele, ale zajistit objednateli pro účely vynaložení nákladů na odstraňování vad předaného díla“.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

8. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, které má za přípustné podle ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), s tím, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázek hmotného práva, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny. Podle dovolatele jde přitom jednak o posouzení otázky „právní povahy pozastávky, resp. zádržného v insolvenčním řízení“, jednak otázky „možnosti uplatnění nároku na slevu z ceny díla v insolvenčním řízení“. Dovolatel namítá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že rozsudek soudu prvního stupně se potvrzuje.

9. V mezích ohlášeného dovolacího důvodu dovolatel namítá, že „nelze na věc nahlížet jinak než tak, že pozastávky se v insolvenčním řízení stávají bezdůvodným obohacením na straně objednatele“. V situaci, kdy smlouvy o dílo jako smlouvy o vzájemném plnění nejsou v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka ještě zcela splněny ani dlužníkem (který nesplnil zcela závazek poskytnout záruku za jakost), ani objednatelem (který neplnil zcela závazek zaplatit cenu díla), musí se na projednávaný případ vztahovat ustanovení § 253 insolvenčního zákona. Jelikož podle tohoto ustanovení „nastoupila zákonná fikce odmítnutí plnění“, odpadl „důvod částku odpovídající pozastávkám nadále držet, když pozastávky již žádnou povinnost žalobce nezajišťují“.

10. Dovolatel je dále (stejně jako soud prvního stupně) přesvědčen, že smluvní ujednání o slevě z ceny díla pro případ zjištění úpadku zhotovitele jsou neplatná podle § 39 obč. zák., neboť se střetávají s kogentními normami insolvenčního zákona. Taková ujednání totiž neodůvodněně zvýhodňují stavební firmy před ostatními věřiteli, narušují princip poměrného uspokojení dlužníkových věřitelů a porušují rovněž zásadu „rovného postavení před zákonem“. Podle dovolatele měl žalovaný správně jako věřitel přihlásit svou pohledávku (z titulu práva na slevu z ceny díla) do insolvenčního řízení a vyplatit dovolateli jako insolvenčnímu správci dlužníka pozastávky, jež jsou součástí majetkové podstaty dlužníka. Nic z toho však neučinil.

11. Žalovaný ve vyjádření k dovolání snáší argumenty na podporu napadeného rozhodnutí a navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání jako nedůvodné zamítl. Podle žalovaného pohledávka zhotovitele, odpovídající rozsahem zádržnému z obou smluv o dílo, zanikla v souladu s dohodou smluvních stran v okamžiku vydání rozhodnutí o úpadku zhotovitele, tj. ke dni 26. 6. 2014.

III.

Přípustnost dovolání

12. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 29. 9. 2017) se podává z části první článku II bodu 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve

znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

13. Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., a to k řešení otázek dovolatelem otevřených, souvisejících s posouzením (ne)platnosti ujednání o slevě z ceny díla ve výši pozastávky (popř. ve výši hodnoty záruky) pro případ zjištění úpadku zhotovitele, dosud v daných souvislostech dovolacím soudem nezodpovězených.

IV.

Důvodnost dovolání

14. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

15. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

16. Podle § 536 obch. zák. smlouvou o dílo se zavazuje zhotovitel k provedení určitého díla a objednatel se zavazuje k zaplacení ceny za jeho provedení (odstavec 1). Cena musí být ve smlouvě dohodnuta nebo v ní musí být alespoň stanoven způsob jejího určení, ledaže z jednání o uzavření smlouvy vyplývá vůle stran uzavřít smlouvu i bez tohoto určení (odstavec 3).

Podle § 546 odst. 1 věty první obch. zák. objednatel je povinen zhotoviteli zaplatit cenu dohodnutou ve smlouvě nebo určenou způsobem stanoveným ve smlouvě.

Podle § 548 odst. 1 obch. zák. objednatel je povinen zaplatit zhotoviteli cenu v době sjednané ve smlouvě. Pokud ze smlouvy nebo tohoto zákona nevyplývá něco jiného, vzniká nárok na cenu provedením díla.

17. Nejvyšší soud úvodem poznamenává, že ve vztahu k otázce právní povahy „zádržného“ či „pozastávky“ části ceny díla je jeho judikatura již ustálena v závěru, podle kterého smluvní ujednání o pozastávce upravuje ve stanoveném rozsahu vznik práva na zaplacení (části) ceny díla, a nikoli splatnost ceny díla (k tomu srov. např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. [32 Cdo 2076/2007](#), k nimž se Nejvyšší soud následně přihlásil např. v rozsudku ze dne 16. 11. 2016, sp. zn. [23 Cdo 1357/2016](#), v rozsudku ze dne 28. 2. 2017, sen. zn. [29 ICdo 12/2015](#), uveřejněném pod číslem 92/2018 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo v rozsudku ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. [32 Cdo 4443/2017](#)).

18. Jinak řečeno, pohledávka zhotovitele na zaplacení „zadržené“ části ceny díla (pozastávky) vznikne (může vzniknout) jen tehdy, budou-li splněny předpoklady určené smlouvou o dílo. Mezi ně typicky patří (a jinak tomu nebylo - se zřetelem k obsahu obou uzavřených smluv o dílo - ani v poměrech nyní projednávané věci) dokončení díla bez vad a nedodělků, uplynutí sjednané záruční doby, eventuálně (bylo-li plnění zhotovitele vadné) také vypořádání nároků objednatele vyplývajících z odpovědnosti zhotovitele za vady díla.

19. Obdobnou povahu pak má také ujednání smluvních stran o snížení ceny díla o částku odpovídající dohodnuté pozastávce (popř. o určenou hodnotu záruky) pro případ nevyčerpání poskytnuté záruky v důsledku úpadku zhotovitele (popř. jiné ve smlouvě označené okolnosti). I takové ujednání v konečném důsledku (ve stanoveném rozsahu) upravuje vznik práva na zaplacení (části) ceny díla, s tím, že její výši činí závislou na tom, zda za trvání smluvního vztahu účastníků (dříve než zhotoviteli vznikne právo na doplacení zbývajících „zadržené“ části ceny díla) nastane ve smlouvě konkretizovaná

okolnost.

20. Tímto ujednáním, jak správně dovodil odvolací soud, smluvní strany v souladu s principem smluvní autonomie (jak jej vyložil Ústavní soud např. v nálezu ze dne 3. 1. 2000, sp. zn. [IV. ÚS 387/99](#), uveřejněném pod číslem 1/2000 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu) vyjádřily jednoznačně vůli sjednat pro případ, kdy zhotovitel nebude schopen v důsledku úpadku dostat svým závazkům ze záruky, cenu díla sníženou právě o hodnotu nevyčerpané záruky.

21. Smysl a účel takového ujednání je přitom zřejmý – smluvní strany se jeho prostřednictvím snaží v rámci stanovení výše ceny díla zohlednit riziko, že zhotovitel v důsledku později nastalé okolnosti (zjištění jeho úpadku, ale též např. ukončení podnikatelské činnosti zhotovitele apod.) již nebude schopen nadále uspokojovat případné nároky z poskytnuté záruky. Pro tento případ pak smluvní strany stanoví hodnotu (nevyčerpané) záruky, o níž bude (nastane-li smlouvou předvídaná okolnost) snížena dohodnutá cena díla a (případné) nároky objednatele z takto „zmařené“ záruky finančně saturovány.

22. Ujednání smluvních stran o snížení ceny díla o hodnotu nevyčerpané záruky (o výši sjednané pozastávky) pro případ zjištění úpadku zhotovitele, obsažené v obou smlouvách o dílo, se podle přesvědčení Nejvyššího soudu svým obsahem a účelem nejen nepřičí zákonu, ani jej neobchází, ale (oproti mínění dovolatele) nijak neodporuje ani zásadám insolvenčního řízení (§ 5 insolvenčního zákona). Uzavření takové dohody naopak představuje přípustný právní prostředek, jímž může objednatel eliminovat (či alespoň zmírnit) negativní důsledky spojené s (případnou) ztrátou jeho nároků z poskytnuté záruky v případě úpadku zhotovitele. V této souvislosti ostatně nelze pominout ani to, že objednatel v případě zjištění úpadku zhotovitele nemá z titulu poskytnuté záruky k dispozici žádnou (ani podmíněnou) pohledávku, jež by byla způsobilá k přihlášení do insolvenčního řízení zhotovitele (k vymezení pohledávek vázaných na podmínku, jež ustanovení § 173 odst. 3 insolvenčního zákona dovoluje přihlásit do insolvenčního řízení, srov. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sen. zn. [29 ICdo 62/2014](#), uveřejněného pod číslem 85/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i judikaturu tam citovanou). Jestliže za tohoto stavu objednatel při uzavírání smlouvy o dílo dohodne se zhotovitelem způsob vypořádání nevyčerpané záruky pro případ zhotovitelova úpadku (snížením ceny díla o částku odpovídající výši sjednané pozastávky či určené hodnotě záruky), koná ve zjevném souladu s obecným právním principem „*vigilantibus iura skripta sunt*“ (bdělým náležejí práva).

23. Obstát konečně nemohou ani úvahy dovolatele, podle kterých měl odvolací soud – v situaci, kdy smlouvy o dílo jako smlouvy o vzájemném plnění nebyly v době prohlášení konkursu na majetek dlužníka zcela splněny ani dlužníkem (který nesplnil zcela závazek poskytnout záruku za jakost), ani objednatelem (který neplnil zcela závazek zaplatit cenu díla) – na posuzovaný případ aplikovat ustanovení § 253 insolvenčního zákona a dovodit, že „nastoupila zákonná fikce odmítnutí plnění“, v důsledku čehož odpadl „důvod částku odpovídající pozastávkám nadále držet, když pozastávky již žádnou povinnost žalobce nezajišťují“. V poměrech dané věci totiž evidentně nejde o případ, kdy k datu prohlášení konkursu nebyly smlouvy o dílo (z důvodů namítaných dovolatelem) splněny ani dlužníkem, ani druhým účastníkem smlouvy (žalovaným). Je tomu tak již proto, že povinnost žalovaného doplatit zbývající část ceny díla (pozastávky) zanikla (resp. nevznikla), jak výše dovodil Nejvyšší soud, právě v důsledku dohodnutého snížení ceny díla.

24. Z výše uvedených důvodů Nejvyšší soud uzavírá, že ujednání o snížení ceny díla (o částku odpovídající sjednané pozastávce), dohodnuté pro případ nevyčerpaní poskytnuté záruky v důsledku úpadku zhotovitele, je platným ujednáním vyjadřujícím hodnotu nerealizované záruky.

25. Protože právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá, je správné, Nejvyšší soud dovolání žalobce podle ustanovení § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl.